

Атанаев Т.Б.

**СТУДЕНТТЕРДИН ӨЗ АЛДЫНЧА ИШТЕРИН БАШКАРУУ АДИСТИКТИ
ӨЗДӨШТҮРҮҮ ФАКТОРУ КАТАРЫ**

Атанаев Т.Б.

**УПРАВЛЕНИЕ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТОЙ СТУДЕНТОВ КАК ФАКТОР
ОСВОЕНИЯ СПЕЦИАЛЬНОСТИ**

T.B. Atanaev

**MANAGEMENT OF THE INDEPENDENT WORK OF STUDENTS AS A FACTOR THE
DEVELOPMENT OF SPECIALTY**

УДК: 01.(02)

Бул макалада И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинде студенттердин өз алдынча иштерин уюштурууда автордун жеке тажырыйбаларынын өзгөчөлүктөрү, камсыздоо шарттары, пландоо жана көзөмөлдөө маселелери каралган. Макала бекилген нормативдик документтердин негизинде жазылып, студенттердин өз алдынча ишин окутуу системасынын бирден бир функциясы катары сунушталган.

Негизги сөздөр: студенттердин өз алдынча иши, окутуу каражаты, компетенттүүлүк, методика, көрсөтмө.

В статье рассмотрены опыты автора, в частности, особенности при организации самостоятельной работы студентов, условия эффективности обеспечения, планирование и контроль самостоятельной работы внеаудитории. Статья написана на основе утвержденных нормативных документов и самостоятельная работа студентов рассмотрена как один из основных функций в системе обучения.

Ключевые слова: самостоятельная работа студентов, средство обучения, компетентность, методика.

In the article the author's experiments are examined, in particular, peculiarities in the organization of independent work of students, the conditions of the effectiveness of the provision, planning and control of the independent work of the off-audience. The article is written on the basis of approved normative documents and independent work of students is considered as one of the main functions in the training system.

Key words: independent work of students, means of training, competence, methodology.

Студенттердин өз алдынча иштерин башкаруу көп кырдуу процесстерден болуп эсептелет. Дидактикада өз алдынча иш ар тараптуу: окутуу каражаты катары (Б.Ю.Зотов), окутуу ыкмасы катары (А.Ф.Соловьева), окутуу жолу катары (И.Э.Унт), окуу ишмердүүлүгүн уюштуруу фактору катары (Б.П.Есипов) ж.б.

Айталы студенттердин өз алдынча иши адистикти өздөштүрүү фактору катары: педагогикалык ишмердүүлүк каражаты, окуу ишмердүүлүгү, студенттик продукциялардын түрү, окуу жайда студенттерди окутуу шарты, окутууну уюштуруу формасы, студенттердин изилдөө иштеринде алдыңкы ишмердүүлүк түрү, студенттердин жогорку даярдык деңгээли деп эсептөөгө болот.

Аталган аспектилердин баарын эске алуу студенттердин өз алдынча ишин окуу процессин башкаруу системасынын бир функциясы катары кароо го мүмкүндүк.

Студенттердин өз алдынча иши (СӨИ) – бул окутуучунун бул процеске түздөн-түз катышуусуз өтүп, студент үчүн анын жаңы билим алуусуна жана билүүсүнө максаттуу багытталган активдүү ыкма болуп эсептелет.

Студенттердин өз алдынча иш билгисинин өнүгүүсүн, алардын чыгармачылык активдүүлүгүн жана демилгелерин камсыздоого, ошондой эле жаппысынан СӨИнин нормалдуу иштешин камсыз кылган уюштуруучулук ишчаралар төмөндөгүдөй өбөлгөлөргө негизделиши керек:

- Өз алдынча иш конкреттүү өзүнүн предметтик багыты боюнча кетиши керек;
- Өз алдынча иш эффективдүү, үзгүлтүксүз көзөмөлдөнгөн жана анын жыйынтыктарын баалоо менен коштолушу керек.

Предметтик жана маңызы жагынан СӨИ мамлекеттик билим берүү стандарты, ар кандай окутуу формасындагы айрым били берүү программалары колдонулуп жаткан окуу пландары, окуу дисциплиналарынын жумушчу программалары, негизги адабияттардын (окуу китептери, окуу куралдар жана методикалык колдонмолор, жана кошумча адабияттар) маңызы менен аныкталат.

Өз алдынча ишти көзөмөлдөө жана анын жыйынтыктарын баалоо эки форманын бирдиктүүлүгү катары уюштурулат:

- Өздүк көзөмөл жана студенттин өзүн-өзү баалоосу;
- Профессор-окутуучулар, мамлекеттик сынак жана аттестациялык комиссиялар, мамлекеттик инспекциялар ж.б. тарабынан көзөмөлдөө жана баалоо.

Окуу предметтерине жараша аныкталган багыттагы СӨИнин конкреттүү түрлөрүн жана ишке ашыруусун студенттер өздөрү тандашат. Зарыл учурларда – колдонулуп жаткан нормативдик документтер менен аныкталган шарттын чегинде, окутуучу менен макулдашылып жасалат. Өзалдынча ишти аткаруу түрлөрү атайын жобо менен аныкталат.

Өзалдынча иштерди ишке ашыруу өбөлгөлөрүн жана шарттарын түзүүчү иш чаралар ар бир студентти төмөндөгүлөр менен камсыздоосу каралышы керек:

- Теориялык жана практикалык иштерди аткаруудагы жекече иш ыкмалары;
- Маалымат ресурстары (маалыматтык жана окуу колдонмолору, жекече тапшырмалардын банкы, окутуу программалары, прикладдык программалардын пакеттери ж.б.у.с.);
- Методикалык материалдар (көрсөтмөлөр, колдонмолор, практикумдар ж.б.у.с.);
- Көзөмөлдөөчү материалдар (тест материалдары);
- Материалдык ресурстар (компьютер, өлчөөчү жана технологиялык жабдуулар ж.б.);
- Убакыттык ресурстар;
- Кеңеш берүүлөр;
- Студенттердин өзалдынча алган теориялык жана (же) практикалык жыйынтыктарын ачык талкуулоо мүмкүнчүлүктөрү (конференциялар, олимпиадалар, конкурстар).

СӨИ кафедраларда, лабораторияларда, ресурстар борборлордо, дагы башка окуу жай менен кызматташуу келишимдери бар мекемелерде жана өндүрүштөрдө өткөрүүгө болот.

СӨИни уюштуруу өзгөчөлүктөрү. Жогорку окуу жайлардын түрдүү окутуу формаларындагы айрым билим берүү программалары колдонулуп жаткан окуу пландардын чегинде СӨИ окуу планга кирген *ар бир окуу дисциплиналарында өзалдынча иштердин болушун талап кылат.* Дисциплиналардын жалпы эмгек сыйымдуулук көлөмү аудиториялык жана өзалдынча иштерге бөлүнөт. Мында дисциплиналардын жалпы эмгек сыйымдуулугунун эң көбү, 60% ке жакыны, өзалдынча иштерге бөлүнөт, бирок ал 55% тен 65% ке чейинки чекте өйдө-ылдый болушу мүмкүн. Ар бир окуу дисциплиналары боюнча өзалдынча иштердин көлөмү окуу планы боюнча аныкталат жана ишке ашып жаткан билим берүү программаларынын чегинде ЖОЖ тарабынан көрсөтүлөт[1].

ЖОЖдордогу СӨИни уюштуруу практикаларынын негизинде төмөндөгүдөй тапшырмалардын түрлөрү сунушталат:

- Лекциялык материалдар менен күндөлүк иштер;
- Жекече берилген курстун проблемалары боюнча адабияттарды жана маалыматтардын электрондук булактарын карап чыгуу, издөө(талдоо);
- Өзалдынча иштеп чыгууга чыгарылган материалдарды үйрөнүү;
- Үй тапшырмалары;
- Чет тилдер боюнча которуу тапшырмалары;
- Лабораториялык сабактарга даярдануу;
- Практикалык жана семинардык сабактарга даярдануу;
- Окуу дисциплинасын программдык камсыздоону колдонуу менен практикалык окуу;
- Көзөмөлдүк иштерге даярдануу;

- Берилген проблемалар боюнча реферат (эссе) жазуу;
- Илимий-студенттик конференцияларга жана семинарларга катышуу;
- Аныктаган тема боюнча илимий жарыяларды аналитикалык талдоо;
- Статикалык жана чыныгы материалдарды анализдөөнүн негизинде: эсептөө жүргүзүү, схемаларды жана моделдерди түзүү.

Предметке жараша СӨИ ни үйрөнүүдө жогоруда саналган тапшырмалардын баардык түрү жана анын кээ бир бөлүгү ар кандай катышта кириши мүмкүн.

Өз алдынча иштердин эффективдүүлүгүн камсыздоочу шарттары:

- Студенттердин алдына окуу максаттарын так коюу, өзалдынча иштерге болгон оң мамилелерин жана кызыгууларын колдоо.
- Өзалдынча иштердин түрлөрүн жана уюштуруу ыкмаларынын маңызын системалык жана ырааттуу түрдө татаалдандыруу.
- Студенттердин даярдык деңгээлин жана жекече жөндөмдүүлүгүн эске алуу, тапшырмаларды ажыратуу (тарамдоо).
- Материалдарды билүүдөгү студенттердин өз алдынча иштеринин үлүшүн көбөйтүү максатта окуу пландарын кайрадан иштеп чыгуу.
- Тигил же бул курсту үйрөнүүгө методикалык сунуштарды даярдоо.

Алардын маңыздарына: иштердин этаптарын жана тартибин баяндоо, тематикалык кеңештер, проблемдик талкуулоо темалары, өзалдынча үйрөнүү үчүн адабияттарды көрсөтүү, ортодогу аралыктагы жана жыйынтык тапшырмаларын аткаруу боюнча кеңештер жана компьютердик тестер кирет.

Практикалардын баардык түрлөрү боюнча жана жыйынтык мамлекеттик аттестацияларга толук методикалык көрсөтмөлөрдү иштеп чыгуу.

СӨИ үчүн тапшырмалардын мазмуну. Окуу дисциплинасынын, анын максатынын, милдетинин, көлөмүнүн жана мазмунунун ажырагыс бөлүгү болуп *өзалдынча иштердин:* максаттары, милдеттери, мазмундары жана көлөмү эсептелет.

Өзалдынча иштердин көлөмү тиешелүү негизги билим берүү программаларынын окуу дисциплиналарынын чегиндеги жумушчу программаларда аныкталат.

Студенттердин өзалдынча иштеринин мазмуну айрым билим берүү программаларындагы окуу дисциплиналарынын тематикалык (модулдук) пландарында бөлүштүрүлөт

СӨИ үчүн тапшырмалар так айтылып, дисциплиналардын үйрөнүүчү темалары менен чектелип, алардын көлөмү окуу программаларына бөлүнгөн сааттар менен аныкталат[1].

Аткарылган жумуштардын маңызы баштапкы бекитилген тапшырмалар, окутуучу менен өз ара аракеттешүү чегиндеги аткарууга коюлган талаптар менен аныкталат.

Сунушталган (типтүү) СӨИнин тапшырмалары, мазмуну жана көлөмү, кошумча дисциплинанын жумушчу программасына, дисциплинаны үйрөнүүнү уюштуруу боюнча анын методикалык сунуштар бөлүгүнө, иштеп чыккандардын ыктыяры менен киргизилет.

Студенттердин өз алдынча иштерин аткарылыш көзөмөлү.

СӨИнин жыйынтыктары профессор-окутуучулар тарабынан көзөмөлдөнүшү керек. Ал жыйынтыктар окуган дисциплиналары боюнча студенттин жыйынтык аттестациясынын жүрүшүндө бааланышы жана эсепке алынышы керек. СӨИ жыйынтыктарын баалоо шкаласын иштеп чыгууда студенттин өз алдынча ишин эске алуу зарыл экендигин белгилеп, ошол эле убакта өз алдынча иштердин тапшырмаларынын деңгээлинин татаалдыгына жараша ранжирленет[1].

СӨИ отчеттуулугунун формасы жана убактысы мурдатан эскертилет жана СӨИ графигинде көрсөтүлөт.

Жумуштарды (тапшырмаларды) тапшыруу формасы, аткарылган жумуштун зарыл минималдуу көлөмү дагы мурдатан, СӨИге тапшырмаларды иштеп чыгып жана таратып жатканда эле такталат.

Студенттердин өз алдынча иштерин пландоо. СӨИ үчүн убакыт көлөмү ар бир дисциплина боюнча айрым өзүнчө билим берүү программаларынын окуу планында көрсөтүлөт. Ошол эле убакыт көлөмү дисциплинанын программасында да келтирилет.

Аныкталган айрым билим берүү программаларынын дисциплиналары боюнча СӨИ үчүн тапшырмалар окутуучу тарабынан мурдатан окуу

курсун иштеп чыгып жатканда эле пландалат. СӨИни пландоо үчүн алгачкы маалыматтар болуп, ар бир дисциплина боюнча жалпы эмгек сыйымдуулугу, аудиториялык жана өз алдынча сабактардын көлөмү көрсөтүлгөн окуу планы, аныкталган айрым билим берүү программалары боюнча дисциплиналардын жумушчу программалары жана мамлекеттик билим берүү стандарты (МББС) эсептелет.

Студенттердин өз алдынча иштерин келечектеги бүтүрүүчүлөрдүн даярдык деңгээлине туура келген МББС талаптарын аткаргандай жана ошол эле убакта МББС чектеген сабактын көлөмүнөн чыкпагандай кылып уюштуруу керек.

Колдонулуп жаткан окуу пландарынын негизинде СӨИ үчүн тапшырмалардын өз алдынча иштеринин графиги аныкталган академиялык тайпалар үчүн ар бир семестрге окуу процессинин чегинде деканат тарабынан түзүлөт. Графикти факультеттин деканы бекитет.

СӨИ боюнча зарыл болгон усулдук окуу материалдардын тиркемелери (колдонмолор, көрсөтмөлөр, дисциплинанын окуу-усулдук карталары, технологиялык карталар, графиктер, инновациялык сунуштар ж.б.) университеттин окуу-усулдук кеңешмелеринде талкууланып, И.Арабаев атындагы КМУ нун Окуу-усулдук бирикмесинде бекитилгенден кийин с курамдарга сунушталат.

Пайдаланган документ

1. Сборник нормативных документов по применению ECTS в Кыргызской Республике. Утверждено приказом МОН КР №824/1 от 06.08.2009 г.

Рецензент: д.пед.н., профессор Алиев Ш.А.